

İnsan Neden Vegan Olur?

Hayvan Kullanımı Tartışmasına Bir Giriş

Gary L. Francione, Rutgers Üniversitesi Hukuk Fakültesi yönetim kurulu üyesidir ve aynı fakültenin Nicholas deB. Katzenbach Hukuk ve Felsefe Kürsüsü'nde ordinaryüs profesör unvanıyla ders vermektedir.

Anna Charlton, Rutgers Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde misafir öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Gary L. Francione ile birlikte Rutgers Hayvan Hakları Hukuku Kliniği'nin kuruculuğunu ve 1990 – 2000 yılları arasında yöneticiliğini üstlenmiştir.



İnsan Neden Vegan Olur?

Hayvan Kullanımı Tartışmasına Bir Giriş

Gary L. Francione & Anna Charlton

Özgün adı

Eat Like You Care: An Examination of the Morality of Eating Animals

© Gary L. Francione & Anna Charlton, 2013

© Metropolis Yayıncılık, 2016

ISBN 978-605-66693-0-9

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın mekanik ya da elektronik hiçbir yolla çoğaltılamaz ve başkalarına iletilemez. Tüm hakları saklıdır.

İngilizce aslından çeviren: Cansen Mavituna

Yayına hazırlayan: Onur Öztürk

Düzeltili: Gülce Özen Gürkan ve Berk Efe Altınal

Kapak tasarımı: CumbaCo

Baskı ve cilt: Sena Ofset

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: (212) 613 3846

Sertifika no: 12064

Birinci baskı: Eylül 2016

Bu kitap, ele aldığı konuya ilişkin güvenilir ve doğru bilgiyi sunmayı amaçlamaktadır. Ancak hemen her şeyin hızla değiştiği günümüzde, kitapta sunulan bilgilerin tamamının doğruluğunu ve güncelliğini garanti etmek her zaman mümkün olmayabilir. Bu sebeple, kitapta yer alan hatalı veya noksan bilgilerden; özellikle de kitabın içerdiği herhangi bir bilginin dolaylı veya dolaysız kullanımından ve/veya uygulanmasından kaynaklanabilecek zararlardan veya risklerden kitabın yazarları ve yayıncısı sorumlu tutulamaz; kişisel, mesleki veya başka türlü herhangi bir mesuliyet yüklenemez.

Metropolis Yayıncılık

Caferağa Mahallesi Şair Latifi Sokak No:79/4 Kadıköy 34710 İstanbul

info@metropoliskitap.com | www.metropoliskitap.com

Sertifika no: 34045

İNSAN NEDEN *Vegan* OLUR?

Gary L. Francione & Anna Charlton

Çeviri: Cansen Mavituna


METROPOLiS

*Gelecek yıl tüketeceğimiz, yaklaşık 57 milyar karada yaşayan hayvan
ve tahmini 1 trilyon suda yaşayan hayvan için...*

Bunca acı.

Bunca ölüm.

Külliyen gereksiz.

Külliyen yanlış.

*Yardımları ve editoryal katkılarından ötürü
Mariana C. Gonzalez, Aruna Lopez, Linda McKenzie
ve Melissa Resnick'e teşekkür ederiz.*

İçindekiler

Giriş	13
Bölüm I	
Bizim Büyük Ahlaki Şizofrenimiz	19
Bölüm II	
Hiçbir İşe Yaramayan Bahanelere Giriş: “İyi ama...”	35
İyi ama... <i>Proteini nereden alıyorsunuz?</i>	37
İyi ama... <i>Et yemezsem yeterince demir alabilir miyim?</i>	38
İyi ama... <i>Süt ve süt ürünleri tüketmezsem yeterince kalsiyum alabilir miyim?</i>	40
İyi ama... <i>Çocuklarım yeterince iyot alabilecek mi?</i>	42
İyi ama... <i>Hayvansal ürün tüketmeyi bıraktıktan sonra hasta olan insanlar varmış</i>	43
İyi ama... <i>Hayvanları yememiz Tanrı buyruğu değil mi?</i>	45
İyi ama... <i>Hayvansal ürün yemek “doğal” değil mi?</i>	49
İyi ama... <i>Herkes sadece bitkiyle beslenirse o kadar bitkiyi yetiştirecek toprak bulamayız ki!</i>	52
İyi ama... <i>Ya ıssız bir adada açlıktan ölmek üzereysen?</i>	55

İyi ama... <i>Yemediğimiz tüm o hayvanlara ne olacak?</i>	60
İyi ama... <i>Besi hayvanlarını zaten yiyelim diye yarattık, onların yegâne varoluş amacı bu değil mi?</i>	64
İyi ama... <i>Yiyecek için kullanılan hayvanlar, dövdüştürmek için kullanılan köpekler kadar acı çekmiyor.</i>	65
İyi ama... <i>Hayvanlar acıyı insanların hissettiği gibi mi hissediyor?</i>	68
İyi ama... <i>Balıklar gerçekten acıyı hissediyor mu?</i>	70
İyi ama... <i>Hayvanlara “insanca” davranmayı zorunlu kılan yasalar yok mu?</i>	71
İyi ama... <i>Yiyecek olarak kullanılan hayvanlara yapılan muameleyi iyileştirsek olmaz mı?</i>	76
İyi ama... <i>Yediğimiz hayvanlara da evcil hayvanlara davrandığımız gibi davransak olmaz mı?</i>	79
İyi ama... <i>Önce insan haklarıyla ilgili meseleleri çözmemiz gerekmiyor mu?</i>	85
İyi ama... <i>Hitler’e ne diyeceksiniz? Hitler vejetaryendi.</i>	87
İyi ama... <i>Bitkilerin de canı yok mu?</i>	89
İyi ama... <i>Hayvansal ürün yemek bir gelenek.</i>	94
İyi ama... <i>Biz besin zincirinin tepesindeyiz.</i>	98
İyi ama... <i>Vegan bir beslenme uygulayıp da durmadan ahkâm kesen veya riyakârca davranan insanlar tanıyorum.</i>	100
İyi ama... <i>Ne yiyeceğim bir tercih meselesi değil mi?</i>	101
İyi ama... <i>Başımı kaşıyacak vaktim yok ve hızlıca bir hamburger yemek bana daha kolay geliyor.</i>	102
İyi ama... <i>Hayvanlar da diğer hayvanları yiyor.</i>	104
İyi ama... <i>En sevdiğim yiyecekte asla vazgeçemem.</i>	106
İyi ama... <i>Hayvansal yiyecek tüketmeyi bırakırsam ailem ve arkadaşlarım üzülür.</i>	108
İyi ama... <i>Ben istesem de partnerim vegan olmak istemez.</i>	112

İyi ama... <i>Vegan beslenmek zor ve masraflı değil mi?</i>	114
İyi ama... <i>Değişmek için artık çok yaşlıyım.</i>	117
İyi ama... <i>Değişmek için henüz çok gencim.</i>	118
İyi ama... <i>Ya tüm hayvansal yiyeceklerden bir anda vazgeçemezsem?</i>	120
İyi ama... <i>Daha “insani” bir şekilde üretilmiş hayvansal yiyecekleri tüketmek iyi bir başlangıç değil mi?</i>	121
İyi ama... <i>Vejetaryen beslenmeye geçmek iyi bir başlangıç değil mi?</i>	124
İyi ama... <i>Et ve diğer hayvansal ürünleri yemeye devam edemeyeceğimi kabul edersem, hayvanları herhangi bir amaç için kullanmayı da reddetmekle yükümlü müyüm?</i>	125
Sonsöz	127
<i>Hayvan etiği hakkında daha fazla bilgi için</i>	129
Notlar	133

Giriş

Yiyecek olarak kullanılan hayvan sayısı çok çarpıcı. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne göre insanlar her yıl yiyecek elde etmek için 57 milyardan fazla hayvan öldürüyor. Bir milyar, bin tane milyon demek. Balıklar ve tükettiğimiz diğer su hayvanları bu sayıya dahil değil; onların sayısının da *en az* bir trilyon olduğu tahmin ediliyor. Bir trilyon, milyon tane milyon demek.

Bunun, sarsıcı boyutlarda acıya ve ölüme eşdeğer olduğu çok açık.

Siz de insanların büyük çoğunluğuna dahilseniz, hayvanları seviyorsunuzdur. Hatta “hayvansever” olduğunuzu bile düşünüyor olabilirsiniz. Ama muhtemelen bir yandan da et, süt ürünleri, yumurta ve diğer hayvansal ürünleri tüketiyorsunuz.

Bunun üzerine düşündünüz ve bu sizi rahatsız etti. Hayvanları yetiştirip kesme işleminin hayli vahşice olduğunu düşünüyorsunuz ve buna nasıl bir tepki vermeniz gerektiğinden emin değilsiniz.

Pek çoğumuz henüz bir çocukken, hayvanları –en azından soyut anlamda sevdiğimiz canlıları– yediğimizi öğrendiğimizde

dehşete düşmüşüzdür. Ailelerimiz de bizi ikna etmek için çeşitli hikâyeler uydurdular; mesela Tanrı'nın bize hayvanları yememizi buyurduğunu ya da hayvansal ürün tüketmezsek zayıf ve hasta olacağımızı söylediler ve böylece hayvan yeme konusunda içimiz rahat bir şekilde büyüdük.

Yaşımız ilerledikçe, bu kitapta da yer verilen birtakım bahanelerle kendimizi ikna ederek vicdanımızın sesini bastırdık. Ürettiğimiz bunca bahanenin bizi pek de tatmin edemediği gerçeği, bir şeylerin yanlış olduğunu sezdiğimizizi açıkça ortaya koyuyor.

Şimdi de bize “serbest gezen” falanlar, “kafessiz” filanlar ve benzeri birtakım “mutlu” etler ve hayvansal ürünler önererek bu yöndeki kaygılarımızı yatıştırmaya çalışan dolaplar dönmeye başladı. Peki, çözüm bu mu? Güya “insani” bir şekilde üretilen hayvansal ürünleri tüketmeye devam etmek mi çözüm? Yoksa bütün bunlara çocukken verdiğimiz tepki miydi doğru olan? Hayvansal ürün tüketmeyi tamamen bırakmalı mıyız?

Hayvan ve hayvansal ürün tüketme meselesine dair ne düşünümemiz gerekiyor? İşte bu epey kafa karıştırıcı bir konu. Bu kitabın amacı da bu konuyu daha az kafa karıştırıcı hale getirmek.

Savunacağımız önerme çok basit:

Hayvanlar ahlaki açıdan bizim için azıcık da olsa önem taşıyorlarsa eğer, onları ya da onlardan elde edilen ürünleri tüketmeyiz ve vegan bir beslenme benimsemekle yükümlüyük; yani sebze, meyve, tahıl, baklagil ve kuruyemiştenden oluşan ve et, balık, süt ve süt ürünleri ve yumurta içermeyen bir beslenme.

Biz bu kitapta hayvan haklarına dair genel bir tartışma açmayacağız.

Hayvanların ve insanların ahlaki açıdan eşdeğer olduğu fikrini savunmayı da *bir kenara bırakacağız*.

Sizin ve diğer herkesin *halihazırda* kabul etmiş olduğu iki ilkeye odaklanacağız; sadece ve sadece bu iki ilkeye dayanarak, hayvansal ürün tüketmenin meşrulaştırılabilir bir şey olmadığını göstermeyi umuyoruz. Bu iki ilke, bizleri vegan bir beslenmeye geçmekle yükümlü kılıyor.

Ahlaki sezgi düzeyinde yaygın olarak kabul gören ve hayvan etiğine dair *sağduyumuzu* inşa eden bu ilkeler şunlar:

Birinci ilke: Hayvanlara gereksiz yere acı çektirmemek ahlaki bir yükümlülüktür.

Bundan kimsenin şüphesi yok zaten.

Elbette “gerekliliğin” ne anlama geldiği, acının ve zararın ne zaman gerekli olduğuna dair uzun ve ilgi çekici bir tartışmaya girebiliriz de, ancak gerekliliğin salt bir mesele olarak ne anlama geldiğini belirlemek bizim burada yapmaya çalıştığımız şey için elzem değil.

Gerekli olan tek şey, neyin gerekli *olmadığı* konusunda hemfikir olmamız: Zevk, eğlence ya da elverişlilik [*convenience*] gibi nedenler, hayvanlara acı çektirecek bir gereklilik oluşturmaz.

Dolayısıyla, hayvanların acı çektiği kimi durumların gerekli olup olmadığı konusunda hemfikir olamasak da, sırf zevk almanın ya da bunu eğlenceli veya pratik bulmanın hayvanlara acı çek-tirmek için bir gereklilik oluşturmadığı konusunda anlaşabiliriz.

İkinci ilke: Ahlaki açıdan hayvanlar önemlidir, fakat insanlar daha önemlidir.

Kimileri, Tanrı'nın suretinde yaratıldıkları ve ruha sahip oldukları için insanların daha önemli olduklarını düşünüyor. Kimileriye Tanrı'nın varlığına inanmıyor, ama yine de insanların genel olarak ya da bazı yetileri olduğu için daha önemli olduklarını düşünüyor; mesela senfoni ya da şiir yazabiliyor, resim yapabiliyor, binalar ya da bombalar tasarlayabiliyorlar.

Neden çoğumuza göre insanların daha önemli olduğunun ya da bu fikrin savunulup savunulamayacağıının hiçbir önemi yok. Biz bunun doğru olduğunu varsayacağız yalnızca.

Bu ikinci ilkenin doğal bir sonucu var: Bir insan ile insan hari-ci bir hayvan arasında seçim yapmayı gerektiren bir durum varsa insanın çıkarını gözetmeliyiz. Mesela, bir insan ve bir köpekle birlikte bir filikadaysak ve birini denize atmamızı gerektiren acil bir durum varsa, kaybeden köpek olacaktır. Köpek de önemli, ama insan daha önemli.

Bu iki ilkeyi hemen her insanın sahiplendiğinden ya da bunların genel kabul gören ahlaki değerler olduğundan kimsenin kuşku duymadığını rahatlıkla ileri sürebiliriz. Evet, hayvanlara yönelik hiçbir ahlaki kaygı taşımayan insanlar da var elbette. İyi de ne fark eder? Diğer insanlara yönelik hiçbir ahlaki kaygı taşımayan insanlar da var. Nasıl ki bu gerçek, diğer insanlara yönelik ahlaki kaygılarımızı ortadan kaldırmıyorsa, hayvanlara yönelik ahlaki kaygı taşımayan insanların varlığı, çoğu insanın bu kaygıyı taşıdığı ve bu kaygıyı taşımayan insanların azınlıkta olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Hemen herkes hayvanların *bir şekilde* ahlaki önemi olduğunu kabul ediyor ve kimse onları sadece nesne olarak görmüyor.

O zaman bir özet geçelim. Hayvanlara dair genel sağduyuyu şunların teşkil ettiğini ileri sürüyoruz:

1. Hayvanlara *gereksiz yere* acı çektirmemek ahlaki bir yükümlülüktür; sadece zevk, eğlence ya da elverişlilik için çektirilen acı, doğal olarak gereksizdir.
2. Hayvanların ahlaki açıdan önemi var, ama insanların önemi insan harici hayvanlarınkinden daha fazla; bir insan ile bir hayvan arasında kaldığımız durumda kaybeden hayvan olur.

Genel kabul gören bu ahlaki değerlerle uğraşmayacağız. Bunları olduğu gibi bırakıp, eğer bunlara katılıyorsanız, hayvan hakları fikrini benimsemek bir yana, bu fikir üzerine bir saniye bile düşünmeden hayvansal ürün tüketmeyi bırakmanız gerektiğini göstereceğiz.

Kısacası, sizi şuna ikna etmeyi umuyoruz: Yalnızca bitkilerden oluşan bir beslenmeyi, yani vegan bir beslenmeyi benimsemenizi gerektiren şey, *doğruluğuna zaten inandığınız şeyin* ta kendisidir.

Başlamadan iki şey daha

Birincisi, eğer halihazırda hayvansal ürün tüketiyorsanız, size saldırıyormuşuz gibi gelebilir. Saldırmıyoruz ve öyleymiş gibi hissetmenizi de istemiyoruz.

Çoğumuz hayvansal ürün tüketmeyi ömrümüz boyunca normal kabul ettik. Hepimizin eş dostla birlikte çeşitli hayvansal yiyeceklerin tüketildiği tatillere ya da özel günlere dair güzel anıları vardır.

Bu kitabın amacı sizi ne ayıplamak ne de yargılamak. Daha ziyade, içinizi kemiren ahlaki bir mesele olarak gördüğünüz şeyi daha berrak bir şekilde düşünmenize yardımcı olmayı amaçlıyoruz. Söylediklerimiz sizi kızdırdığında ya da rahatsız ettiğinde, tepkinizi bir kenara bırakarak söylediğimiz şeyin size mantıklı gelip gelmediğine odaklanmanızı rica ediyoruz.

İkincisi, bu metni üslup ve uzunluk olarak okunabilir kılmak için geleneksel akademik metinlerdekine benzer uzun tartışmalardan kaçındık. Ayrıca çok fazla not da düşmedik. Fakat normalde referans gösterilmesi gereken olgusal iddiaların çoğunun tartışma götürmez ve kolayca doğrulanabilir nitelikte olduğundan eminiz.